

Миронюк О.Ю.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДИ В ЛИТВІ

Дослідження присвячено всебічному аналізу життя української діаспори в Литві. Українська громада в цій країні має глибоке історичне коріння, але, як і в інших країнах колишнього Радянського Союзу, почала більш активну діяльність наприкінці 1980-х років. Саме з того часу почали створюватись громадські організації, які й до тепер є важливими осередками нашої діаспори. Вони ведуть потужну громадську та культурно-просвітницьку роботу. У ці часи українці допомагали Литві у здобутті незалежності, а потім проходили цей шлях і з Україною. Уже досить довгий час вони поширюють та популяризують наші культурні традиції. Етнічні українці на постійній основі допомагають своїй Батьківщині та підтримують позитивний імідж України в Європі та світі. Також необхідно зауважити, що українські громади в Литві активно впливають на прозоре висвітлення подій, що відбуваються в Україні. Але попри діяльність українців у Литві, наші співвітчизники в цій країні швидко асимілюються та втрачають свою українську самосвідомість. Зокрема, однією із причин цього є те, що в Литовській Республіці після відновлення незалежності майже всі українці отримали громадянство цієї держави, на відміну від інших країн Балтії. А також інтеграція новоприбулих українців у ранише більш чисельну у країні російську громаду. За останніми статистичними даними, українців у країні стає все більше, за своєю кількістю вони випереджують росіян. Це дає сподівання на те, що розвиток української громади не припиниться. Нині немає єдиної ґрунтовної праці, яка б досліджувала та порівнювала життя української громади в Литві в сучасний період. Отже, саме систематизування й аналіз інформації щодо діяльності української громади в Литві є надзвичайно актуальними. Адже українська громада за кордоном є важливим рушієм для української культури та популяризації наших традицій

Ключові слова: громадська організація, діаспора, українці, українська громада, культура.

Постановка проблеми. У зв'язку з подіями, які відбуваються на Сході України, велика кількість нашого населення вирішує змінити країну свого проживання. Зокрема, досить популярним напрямом еміграції для українців є країни Балтії. З кожним роком українська громада в Литві збільшується. Закордонні українці мають активну життєву позицію, намагаються зберігати та популяризувати свою культуру. Необхідно зазначити, що саме в Литві діаспора активно підтримує європейське спрямування України, що привертає увагу світової громадськості до подій у нашій державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема діяльності закордонних українців, зокрема у країнах Балтії, найкраще висвітлена у вітчизняній літературі. Дослідження громадсько-політичної діяльності українців почалось ще з утворенням організацій у цих країнах, тобто з кінця 1980-х рр. Але в основному вони є складовою частиною праць про українців у світі, як-от у роботі В. Трощинського й А. Шевченко. Важливим є також розуміння статистичних даних, розроблених нашими науковцями, гарним дослідженням на цю тему є робота на здобуття кандидата географічних наук

А. Зубик, а також багато інших. Невід'ємним джерелом для дослідження життя закордонних українців є огляд офіційних сайтів громадських організацій, які діють у Литві, та інтернет-ресурсів, які висвітлюють новини нашої діаспори. Джерельна база подальшого дослідження складається зі свідчень учасників громадських і культурних об'єднань Литви, звітної роботи громадських організацій цих країн і Світового конгресу українців.

Постановка завдання. Мета статті – охарактеризувати громадську та культуротворчу діяльність української діаспори в Литві шляхом проведення системного аналізу всіх доступних шарів матеріалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Українська національна меншина в Литві має досить глибоке історичне коріння. Перші українські громадські осередки були створені у країні ще в 1930-х рр. Зокрема, першу українську громаду було офіційно зареєстровано в Литві в 1933 р. У 1934 р. було засновано культурно-освітнє товариство українців Литви в Каунасі. Проте в той час частка етнічних українців у країні не була такою значною. Лише після завершення Другої світової війни процес міграції етнічних

українців до Литви стрімко прискорювався, таке зростання спостерігалось до 1989 р. Саме з кінця 1980-х рр. українські громадські організації в Литві стали більш помітними.

У даний період для більшості країн пострадянського простору була характерною тенденція зростання активності націоналістичних рухів. Оскільки на часі були питання перебудови тогочасного ладу та відновлення незалежності, ці питання були актуальні і для Литви. Отже, у країні почали створюватись товариства національних меншин. Одними з перших свою етнічну організацію створили українці.

8 грудня 1988 р. при Литовському фонді культури була створена Громада українців Вільнюсу, яка була офіційно зареєстрована в міській адміністрації 2 лютого 1989 р. Серед активістів громади помітну роль на той час відігравали Сергій Бекарюк, Віктор і Олена Зайченки, Валерій Лобунець, Микола Станович, Іван Юзич та Василь Капкан, який і став першим головою громади.

Свій основний напрям роботи вони вбачали в культурно-просвітницькій діяльності, організації концертів, диспутів, виставок, у мистецтві, розвитку національних культурних традицій та збереженні національної свідомості українців. Метою своєї діяльності Громада українців Вільнюсу ставила об'єднання українців з інших міст Литви. Таким чином з'явилися осередки в інших містах: у Йонаві, Клайпеді, Вісагінасі, Мажейкяй, Каунасі.

Для більш вдалого координування діяльності всіх осередків Литви було вирішено об'єднатись в одну структуру. Було створено Громаду українців Литви (далі – ГУЛ). Про її створення було проголошено на Першій установчій конференції діаспори, яка відбулась у Вільнюсі 28–29 жовтня 1989 р. [1, с. 8]. Саме на цій Конференції була схвалена конфедеративна форма діяльності ГУЛу. Тобто діяльність осередків передбачала цілковиту автономію й координування радою представників [7, с. 295]. Оскільки одним з основних завдань Громади українців Литви було збереження та розвиток українського етносу на території Литви, членами Громади була створена перша в Радянському Союзі українська недільна школа за межами УРСР. Вона розпочала свою роботу навесні 1989 р. у Вільнюсі. Ініціатором її створення та першим директором став Олександр Авраменко, який згуртував навколо себе не лише дітей, а й дорослих. Згодом українські недільні школи з'явилися у Клайпеді, Вісагінасі, Йонаві, Мажейкяй. Спочатку вчителі працювали за програмами та підручниками Канади та США,

лише після проголошення української незалежності – за підручниками з України.

Свою діяльність Громада в той час висвітлювала у створеному для цієї мети друкованому органі – «ГУЛ», який потім дістав назву «Пролісок». За період його існування з 1989 по 1993 р. друком вийшло 63 номери.

Звісно, у часи СРСР українська громада мала обмежені умови для свого розвитку. Але ситуація почала змінюватись в 1990-ті рр. Так, після здобуття Литвою незалежності для української громади почався новий етап розвитку.

Свою незалежність Верховна Рада Литовської РСР проголосила 11 березня 1990 р., обрала європейський шлях розвитку. Українська Громада активно допомагала країні в боротьбі за встановлення її незалежності, зокрема під час січневих подій 1991 р. у Вільнюсі. За активну допомогу литовському народу деяких українців було відзначено медаллю «13 січня» [1, с. 8].

Попри те, що Громада орієнтувалась на культурно-просвітницьку діяльність, її члени активно проявили себе і в політиці. Вони тісно співпрацювали з литовською владою. Представники Громади навіть входили до деяких органів Саюдісу.

Крім того, наша громада в Литві не була осторонь і ситуації в Україні. У той час ГУЛ тісно співпрацював із Народним Рухом України, Українською Гельсінською спілкою, «Просвітою», організацією «Державна самостійність України», Товариством Лева й іншими. Саме завдяки Громаді надруковано багато історичних, релігійних і націоналістичних видань, які на той час неможливо було випускати в Україні. Було організовано друк і забороненої в Україні незалежної преси.

Після становлення організації Громада українців Литви почала роботу над створенням релігійного осередку. Зокрема, Олександром Авраменком в архівних джерелах була знайдена важлива інформація. З'ясувалося, що під час війни союзного війська Великого Князівства Литовського і Польського Королівства, очолюваного князем Костянтином Острозьким, проти Московського Князівства князь перед битвою під Оршею у присутності всієї шляхти склав обітницю, що в разі перемоги побудує у Вільні дві церкви. Однією з них була церква Пресвятої Трійці, споруджена на місці однойменного дерев'яного монастиря. Саме із цією церквою пов'язана українська церковна традиція в Литві [1, с. 18]. Ця інформація дозволила Громаді почати переговори щодо передачі цієї церкви для відновлення українського храму. Отже, з огляду на історичний шлях церкви Свя-

тої Трійці, 18 лютого 1991 р. релігійну громаду зареєстрували як «католицьку спільноту східного обряду», а 4 липня того ж року Вільнюська міська рада передала у власність релігійній спільноті будівлю церкви та дзвіницю. На прохання церковного комітету Івано-Франківський ординарій єпископ Софрон (Дмитерко), Чин святого Василя Великого направив до Вільнюсу отця Павла (Яхимця). Міська влада передала у власність громади також приміщення, у якому колись жив святий Йосифат Кунцевич [1, с. 18].

Паралельно Громада опікувалась розвитком самодіяльних творчих колективів у країні. З вересня 1991 р. у вільнюському клубі «Меторас» Тетяна Моргун організувала дитячий ансамбль української пісні та танцю «Веселка». Завдяки ансамблю українські пісні та танці були представлені на різних сценах Литви й України. Згодом самодіяльні українські колективи почали створюватись в інших литовських містах – Вісагінасі, Мажейкяй і Йонаві [1, с. 8].

Важливим етапом не тільки для самої країни, але й для нашої громади було ухвалення Конституції Литовської Республіки, яке відбулось через більш ніж два роки після здобуття країною незалежності, а саме 1 жовтня 1992 р. Як і в багатьох інших європейських країнах, у литовській Конституції основоположними є статті, що захищають права та свободи громадян [7, с. 295].

Згідно з Конституцією, перед законом, судом та іншими державними інститутами всі люди рівні, незалежно від раси, національності, мови, походження, тощо (ст. 29). Важливо зазначити, що будь-яка дискримінація у країні засуджується, про що йдеться у ст. 25 («Такі дії, як розпалюванням національної, расової ненависті, насильства і дискримінації є серйозним злочином»). Основоположними для нашої громади є ст. 37 Конституції Литви, у якій зазначається, що громадяни, які належать до національних спільнот, мають право на розвиток своєї мови, культури та звичаїв, та ст. 45, де визначено: «Національні громади громадян самостійно займаються справами своєї національної культури, освітою, благодійністю, взаємодопомогою. Держава надає підтримку національним громадам» [5]. Тобто державою було взято на себе обов'язок сприяти реалізації прав та свобод національних меншин на збереження й розвиток їхньої самобутності, а також підтримувати діяльність етнічних організацій, зокрема й української.

Необхідно додати, що після відновлення незалежності Литви майже всі етнічні українці, які проживають на території країни, стали громадя-

нами республіки, вони користуються тими ж правами й обов'язками, як і інші громадяни [9]. Саме цей факт відрізняє стан української діаспори в Литві від стану в інших Балтійських країнах. Хоча він має і мінуси, оскільки впливає на швидку асиміляцію українців до литовського суспільства.

Згодом у країні почали створюватись інші громадські організації, які активно вели свою діяльність, налагоджували українсько-литовські зв'язки. Наприклад Асоціація українців, до якої входили не лише етнічні українці. У 1993 р. Асоціація провела у Вільнюсі Міжнародну конференцію «Литва – Україна: історія, політологія, культурологія». За матеріалами Конференції видано книжку. Далі організації почали створюватись в інших містах країни. Так, у місті Вісагінас розпочав роботу Український національний культурний центр «Барвінок». При центрі почав свою діяльність хор української пісні з однойменною назвою [7, с. 296]. Але, незважаючи на діяльність громади, необхідно зазначити, що існують і окремі проблеми. Як-от криза українського шкільництва, яка спричинена браком сучасних методик і кваліфікованих учителів. Усе більше шкіл закриваються. Це призводить до пришвидшення асиміляції українців, які все більше починають вважати себе носіями лише литовської культури, аніж культури українців або українців Литви, або литовсько-української культури.

Ще одним важливим здобутком української громади в Литві є відкриття пам'ятника Тарасу Шевченку, яке відбулось у 2010 р., хоча домовленість була ще із 2005 р. Також щороку Громада відзначає пам'ять поета, який деякий час прожив у Вільнюсі [2].

Важливим для України було визнання Литвою Голодомору ретельно спланованим геноцидом українського народу, яке відбулось саме завдяки активній просвітницькій роботі діаспори. Про це йшлося в заяві сейму Литви від 24 листопада 2005. «Про вшанування жертв політичних репресій і голодомору в Україні в 1932–1933 рр.» [11]. Завдяки неперервній просвітницькій роботі діаспори Голодомор згодом було визнано геноцидом й іншими країнами [6].

У Литві дуже прислуховуються до думки національних меншин та підтримують їхні ініціативи. Прикладом цього може слугувати те, що під час V Міжнародного фестивалю українського мистецтва й інформації «Балтійська Трембіта», який відбувся в місті Вільнюсі, приблизно 300 000 осіб мали можливість долучитись до події завдяки телевізійній трансляції на першому

національному телевізійному каналі Литви, а також національному радію.

Уже протягом багатьох років безперервно йде значна просвітницька робота абсолютно в усіх українських організаціях Литви. Крім того, завдяки спеціальним партнерським стосункам із громадськими організаціями в містах Тракай, Алітуса, Шяуляй, Друскінінкай і Базілійонай українські заходи постійно відбуваються в цих містах. До лав нашої громади в Литві, крім етнічних українців, почали приєднуватися симпатичні України – литовці, німці, караїми, греки, румуни, росіяни, латиші, естонці. Вони приєднуються до різних подій, що відбуваються у громаді. Зокрема, в акціях, присвячених темі Голодомору, брали участь громадяни різних національностей. Як великий успіх – інформаційна підтримка не лише з боку литовців, але й білоруських і російських громад Литви, які раніше досить обережно ставилися до теми Голодомору [3].

Неодноразово представники української громади були відзначені почесними нагородами. Віктор Чернишук, Ірена Петрульонене, Наталія Шертвітенене нагороджені медаллю Св. Володимира Великого, найвищою нагородою Світового Конгресу Українців [6].

Наступні роки також відзначені різними важливими для громади подіями. Зокрема, конференція «Євген Коновалець – патріот України, громадянин Литви. 120 років від дня народження», яка відбулась 17 червня 2011 р. у приміщенні сейму Латвійської Республіки у Вільнюсі. Її ініціаторами були литовські українці, а співорганізатором виступив Центр досліджень визвольного руху зі Львову. Серед майже 60 учасників заходу були українські та литовські науковці, колишні литовські дисиденти, журналісти, представники українських та литовських громадських організацій і української громади Литви [12].

Місцеві українці досить активно обстоюють свою політичну позицію та виголошують свою підтримку Україні. Влаштовують протестні

акції та пікети, розповідають про ситуацію на їхній Батьківщині.

Зокрема, у листопаді 2018 р. біля посольства Росії у Вільнюсі пройшли акції протесту проти дій російських прикордонників у Керченській протоці. Один із протестів організувала Ліга молодих консерваторів, приблизно 15 молодих людей із прапорами України та НАТО скандували гасло, присвячене українським героям [8].

Важливо зазначити, що останніми роками почала збільшуватись кількість українців в Литві. Департамент міграції Литви оприлюднив інформацію, згідно з якою станом на початок 2019 р. українці стали найбільшою іноземною громадою Литви, випередили навіть росіян.

Згідно з інформацією, у Литві проживає українців майже на 42% більше, ніж у попередній рік, що становить приблизно 17 тисяч осіб. Водночас громада прибулих у Литву росіян становить майже 12,5 тисяч осіб [10]. Якщо порівняти з попередніми переписами, ми бачимо, що станом на 2001 р. у країні проживали вже 22 488 українців, а за результатами перепису 2011 р. – 16 423. У 2011 р. частка українців у населенні Литви становила 0,6%, це за чисельністю п'ята етнічна група у країні (після литовців, білорусів, поляків та росіян) [4, с. 82].

Отже, українська громада в Литві є досить активною. Завдяки її діяльності до місцевої громади українців долучаються не тільки етнічні українці, але й небайдужі до долі України громадяни інших держав. Також необхідно додати, що, на відміну від інших країн Балтії, у Литовській Республіці після відновлення незалежності майже всі українці отримали громадянство цієї держави. Це є одним із чинників, який впливає на те, що українці швидко асимілюються в Литві та часто починають уважати себе носіями суто литовської культури, а не української. Ще один сумний факт, спостерігається інтеграція місцевих етнічних українців у російську діаспору. Це робить дослідження історії та діяльності української громади Литви надзвичайно важливим і актуальним.

Список літератури:

1. Вусик Л. 25 років Громаді українців Вільнюсу. *Свобода. Видає Український Народний Союз*. 13. № 50. С. 8, 18.
2. Звіт громади українців Литви (2004–2005 рр.). *Річні звіти*. 2005. URL: http://ukrainianworldcongress.org/UserFiles/File/Annual_Meetings_2005/Lithuania.pdf (дата звернення: 25.11.2020).
3. Звіт громади українців Литви (2006–2007 рр.). *Річні звіти*. 2007. URL: http://ukrainianworldcongress.org/UserFiles/File/Annual_Meetings_2007/Lithuania.pdf (дата звернення: 25.11.2020).
4. Зубик А. Сучасна українська діаспора: розселення, соціодемографічні процеси : дис. ... канд. геогр. наук: 11.00.02. Львів, 2016. 340 с.

5. Конституція Литовської Республіки, прийнята громадами Литовської Республіки 25 жовтня 1992 г. URL: https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija_RU.htm (дата звернення: 25.11.2020).
6. Протокол ІХ Світового Конгресу Українців 20–22 серпня 2008 р. Київ. 6 с.
7. Трошинський В., Шевченко А. Українці у світі. Київ : Видавничий дім «Альтернативи», 1999. 352 с.
8. У Вільнюсі протестують проти агресії РФ у Керченській протоці. *УКРІНФОРМ* : мультимедійна платформа іномовлення України. 2018. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2588621-u-vilnusi-protestuut-proti-agresii-rf-u-kercenskij-protoci.html> (дата звернення: 25.11.2020).
9. Українці у Литві. Посольство України у Литовській Республіці. URL: <https://lithuania.mfa.gov.ua/ukraine-it/ukrainians-in-lt> (дата звернення: 25.11.2020).
10. Украинцы стали крупнейшей иностранной общиной в Литве. *Interfax-Україна*. 2001. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/559995.html> (дата звернення: 25.11.2020).
11. ІХ Світовий Конгрес Українців 20–22 серпня 2008 р. Звіти (2003–2008 рр.). Київ, 2008. 319 с.
12. Х Світовий Конгрес Українців. Звіти (2008–2013 рр.). Львів, 2013. 352 с.

Myroniuk O.Yu. ACTIVITIES OF THE UKRAINIAN COMMUNITY IN LITHUANIA

The study is devoted to a comprehensive analysis of the life of the Ukrainian diaspora in Lithuania. The Ukrainian community in this country has deep historical roots, but as in other countries of the former Soviet Union, it became more active in the late 1980s. It was from that time that public organizations began to be formed, which are still important centers of our diaspora. They conduct powerful public and cultural-educational work. At that time, Ukrainians helped Lithuania gain independence, and then followed this path with Ukraine. They have been spreading and popularizing our cultural traditions for quite some time. Ethnic Ukrainians constantly help their homeland and maintain a positive image of Ukraine in Europe and the world. It should also be noted that Ukrainian communities in Lithuania actively influence the transparent coverage of events in Ukraine. But despite the fact that the activities of Ukrainians in Lithuania, our compatriots in this country are quickly assimilated and lose their Ukrainian identity. In particular, one of the reasons for this is that in the Republic of Lithuania after the restoration of independence, almost all Ukrainians received the citizenship of this state, in contrast to other Baltic countries. Also, the integration of newly arrived Ukrainians into the previously larger Russian community in the country. But according to the latest statistics, there are more and more Ukrainians in the country, and they are ahead of the Russians in their number. This gives hope that the development of the Ukrainian community will not be pretended. Currently, there is no single thorough work that would study and compare the life of the Ukrainian community in Lithuania in the modern period. Thus, the systematization and analysis of information about the activities of the Ukrainian community in Lithuania are incredibly relevant. After all, the Ukrainian community abroad is an important mover for Ukrainian culture and the promotion of our traditions.

Key words: public organization, diaspora, Ukrainians, Ukrainian community, culture.